

INTERJÚ

„A nemzeti jelleg egy magyar építész számára habitus. Nem formai. Úgy ahogy a szívünkben hordozzuk a lelkünket, úgy nehezen nyitjuk vagy adjuk ki magunkat az építészet terén. A századfordulós antikvitás példája azért nagyszerű, mert egyetemes törvényszerűségek képében közölt üzeneteket.”

FERENCZ MARCEL

A szakmai alázat emberivé teszi a gondolatokat

Beszélgetés Ferencz Marcellel

Milyen esélyei vannak ma a minőségi építészetnek globálisan és lokálisan? Képes-e egy ma tervezett épület önmagán túlmutató tartalmakat hordozni? Egyáltalán: kell-e ilyet tennie?

A szellemi minőséget emelem itt ki, a kérdés erre vonatkozik. A gondolati minőség eltér az általános minőség fogalomtól. A gondolati tartalom sajátossága, hogy minden esetben olyan többlettartalmat közvetít, amely túlmutat a tervezett épület szorosán vett funkcióján, és keresi az egyetemesebb összefüggéseket, azok célját. Léptékfüggő válaszokkal találkozunk globálisan és lokálisan a kérdéskörben. Az épület többlettartalom nélkül is épület. Nem is cél a folyamatos jelenlét. Értékrendből fakadóan alkotói döntéskör, mikor él a többlettartalom nyújtotta eszközökkel a tervező. A többlettartalom általában funkcionális és/vagy formai többletként jelenik meg. Mérlegelni kell minden esetben, hogy a többlettartalom arányos-e az adott tervezési feladattal vagy sem. Ehhez rengeteg tapasztalatra és gyakorlásra van szükség. Az önmagán túlmutató tartalommal minden esetben törekedni kell arra, hogy emelje a környezetét a szó fizikai és gondolati értelmében. A célszerűtlen és felesleges többlettartalmak nem képviselnek értéket. Ennek megítélésében minden esetben segít a megvalósult kísérletek mentén szerzett társadalmi tapasztalatok összessége.

Létezik társadalmi történelmi szükségességből fakadó többlettartalom, amely ideológiai területek mentén gondoskodik megszakadt történelmi folytonosságunk megtartásáért. Van józan ész és ráció okán született szociális többlettartalom, amely kizárólag a szükségletek határozott kielégítéséért tevékenykedik. Az egyszerűség gondolati többlettartalma pedig olyan stratégia, amely a felesleges formai többlettartalmakkal szemben mutat élhető, lelkiismeretes, tisztességes alternatívát. Látható, hogy nélkülözhetetlen sok esetben az épületek megtervezése szempontjából a gondolati tartalmak elsajátítása.

Művészet-e az építészet? Talán inkább úgy lehetne jobban megfogalmazni a kérdést: milyen esetekben tud művészet lenni az építészet?

Az építészet abban az esetben emelkedik a művészet szintjére, amikor válaszával olyan többlettartalmat közöl,

ami a tágabb közösségre ható maradandó gondolati erővel rendelkezik. Az előző válaszomban felsorolt gondolati többlettartalomra vonatkoznak alkotói, etikai normák, amelyeket be kell tartani. A normák a szükségszerűség és a társadalmi vágyak arányosságában mutatkozó megoldásként születnek meg bennünk. Olyan tervezésméleti hivatkozási alapokat használunk, amelyek mértéke, léptéke nem haladja meg a feladat beteljesítéséhez kapcsolódó kimondatlan szabályokat, de azokon belül mégis legitim módon megajándékozza környezetét. Az építészet területén a művészet nem az önkifejezés abszolút eszköze! Feladata minden esetben az alkotó felett álló társadalmi gondolatartalmakhoz való magas fokú többlettartalmat hordozó igazodást jelenti. Ekkor mondhatjuk, hogy művészet az építészet.

Makoveczről mondják, hogy bármi is volt a tervezési feladat, mindig templom lett a terveiből, amivel nyilván a funkcionalista közgondolkodás mellett vagy annak ellenében nála megjelenő szakralitásra céloztak. A te praxisodban mi a szakralitás szerepe?

Makovecz Imre szakralitása számomra több volt, mint az ő egyéni sajátos alkotói kifejezésmódja. Az a szakrális többlettartalom, amely őt jellemezte, küldetésből fakadt. A Kárpát-medencei, történelem előtti egyetemes hitéletünk feltámasztásáról is szólt. Én így érttem, olvastam térképzeitein keresztül őt. Azonosan gondolkodom.

Van-e megfogalmazható nemzeti jelleg a magyar építészet történetében? Ha van, akkor ma szükséges-e visszanyúlnunk ehhez?

A nemzeti jelleg egy magyar építész számára habitus. Nem formai. Úgy ahogy a szívünkben hordozzuk a lelkünket, úgy nehezen nyitjuk vagy adjuk ki magunkat az építészet terén. A századfordulós antikvitás példája azért nagyszerű, mert egyetemes törvényszerűségek képében közölt üzeneteket. A térképzés egyszerűsége, a felettes szerkesztések rendje mind tudatmódosító eszköz. A magyarságra az egyetemes jellemző. Ezért nem mutogatott, nem fecsegett, nem fedte fel titkait. Nemes elegancia. Bizonyos esetekben indokolt lehet a látható megvalósult világunkba elhozni egyes elemeit, de minden esetben

a többlettartalomra vonatkozó normák betartása mellett, ahogy elődjeink egy-egy példája tanúsítja.

Korábbi, kisebb léptékű épületeidre jellemző volt egyfajta hagyománytisztelet, a tektonikusságban, nyílásrendben. Ugyanakkor a legutóbbi nagy középületeid egészen más hozzáállásról tanúskodnak. Melyik az igazi Ferencz Marcel?

Az ember is ugyanaz maradt, és az épületek gondolati tartalma is azonos. Sosem akartam egy önmagamról felépített külső formai kép csapdájába esni. A felelős lét mindig a legmegfelelőbb megoldást kutatja, és minden esetben a gondolati tartalmak egyetemes kiválasztására kérdez. Ezért esetemben az építészeti azonosság a kérdésben van, nem a válaszokban.

Mennyiben függ az épület megjelenése a funkciótól, esetekben?

Ha az építészeti válasz valamilyen többlettartalma indokolt, akkor ehhez mérten ébredő arányban jelentkeznek a funkció és forma összjátéka. A tervező határozza meg a feltételeket, amire nincs recept.

Hiszel abban, hogy vannak nagy házakat vagy kisebbeket tervező építész karakterek? Létezik ilyen akaratlan, vagy önkéntelen határvonal építész és építész között?

Vitathatatlanul teljesen más a tervezési stratégia mindkét esetben. Ezen a területen mindenki specializálódik. Van, aki egészségügy, kultúra, sport, ipari épület vagy lakópark terén szerez évtizedes tapasztalatot. Akinek nincs ebben tapasztalata, az nem is ismerheti a problémákat, így többet ér egy tartalmas szakmabaráti megbeszélés, mint határvonalak meghúzása, hiszen rengeteget lehet minden esetben tanulni egymástól. Tény, hogy létezik e kettősség, de nem cél egymással szemben megosztó, egymást minősítő vélemény kialakítása. Hisz minden területen mindenkinek van mit tanulnia. Fontosabb a megértés és elmélyülés minden esetben.

Ha valaki beleragad az – esetekben – nagy léptékű épületek tervezésébe, nem okoz-e negatív következményeket, hogy nem merik kisebb megbízásoknál megkeresni?

Örülök, ha megkeresnek egy eltérő léptékű feladattal is, amiben tudok hinni, azonosulni, és jó emberekkel együtt dolgozni. Azt tanultam, és mára el is hiszem, hogy nem a lépték számít, hanem az összpontosítás, amivel azonosan állunk minden számunkra megírt történet elé.

Az építészet egyik legfontosabb alapfeladata az otthonteremtés. A praxisodban a családi ház vagy igényesebb villaépületek tervezése milyen helyet foglal el?

Ferencz Marcel
a budapesti
Kopaszi-gáton,
2023
Fotó:
Czímbal Gyula
© MTI /
Czímbal Gyula

A Duna Aréna épülete Ferencz Marcel tervei alapján épült meg 2015 és 2017 között
Fotó: Jászai Csaba © MTI / Jászai Csaba

Otthont teremteni egy családnak felelősségteljes és nehéz feladat. Fontos a türelem és a szakmai odaadás minden esetben. Ez életemben a meghittség, a megpihenés tervezői pillanatait jelképezik. Kicsit gondolatban ilyenkor én is „hazamegyek”.

A nagy léptékben és erős gesztusokkal gondolkodó építész hogy áll az átalakításokhoz, a műemlék-felújításokhoz? Nem túl kötött ez a pálya?

A műemlékeket nagyon tisztetem. Már korai egyetemi éveimben megszólítottak. Minden írott és íratlan szabály igaz. Mértékletesség, elegancia, nagyvonalúság, időállóság, merészség, határozottság, igazodás, igazmondás, őszinteség, bölcsesség és méltóság. Lehetséges, hogy a műemlék rekonstrukció kötöttebb, ott eltérő módon van jelen az alkotói lét. Mégpedig a múltban a történetiségben, az építészeld lelkének társaságában. Ezért említem meg újra, hogy egy épület többlettartalma szerint lehet különböző, de szakmai értelemben azonos. Ha az ember az építészeld lelkével együtt gondolkodik, akkor szó sem lehet olyan építészeti megoldásról, amivel ő nem értene egyet.

Mi a véleményed az építészeti ötletpályázatokról, tervpályázatokról? Számos munkádat ilyen módon nyerted el, ugyanakkor az építészeted elmélyültebb a tervpályázatok sokszor felszínes világához képest. Hogy hidalható át ez a szakadék a két világ között?

A tervpályázat kockázat. Ott önmagára valamit adó alkotó a számára legmeggyőzőbb önazonos választ teszi le az asztalra. Rengeteg pályázatot készítettünk, és töredéke került díjazásra. A tervpályázat mindig szép. Szabadon, felelősen és nemes emelkedettségben lehet megválaszolni a feltett kérdést. A tervpályázatok esetében a gondolati

tartalom kifejezésén van a hangsúly, ezért nagyon sokat lehet tanulni minden egyes pályázatból. A beérkezett pályázatok megítélésének körülményein való építészeti diskurzus sosem érintett meg. A mi dolgunk, hogy megtegyük, amit meg kell tennünk, mert a mérce mindig saját magunk vagyunk. Sokszor az első pillanatban érzi az ember, hogy más irányban halad a kiírás szándékával, de nem azért, mert ellenkezni szeretne, sok esetben azért, mert nem tehet mást, látásmódja okán, az ember. Nemcsak az a feladatunk, hogy nyeresre törekedjünk, persze az sosem rossz, de ennél fontosabb, hogy a bemutatott megoldásaink mindig előrébb legyenek sorolva mindennemű elvárással szemben. A gondolat szabadsága az egyetlen, amit öríznünk kell ahhoz, hogy alkotói erőnk folyamatosan fejlődjön. Egy bizonyos: a teljes gondolati szabadság melletti pályázati siker mindennél értékeesebb. Nemcsak a pályázó számára, hanem a kiíró számára is. Ilyenkor mindenki nyer, a legtöbbet a társadalom.

Kevésbé ismert, hogy az egyik biztos pont az életedben az oktatás. Mikor és milyen okból kezdted építésztervezést tanítani?

Huszonöt éve oktatok egyetemi kötelékben. Mindig is foglalkoztatott a tervezélmélet, és mellette mindig szerettem volna átadni azokat a mondatokat, amelyeket én is kaptam pályámon a mesterektől. Így öröklődik tovább az a tudás, amely a fiatalok számára elengedhetetlenül fontos.

Hol tanítasz? És miért éppen ott, miért nem az Iparon vagy a BME-n?

Jelenleg az Ybl Miklós Építézmérnöki Intézetben oktatok. Szeretem ezt a helyet, mert különös diákokkal találkozom. A képzésre jellemző az a fajta műhelyjelleg, amely teljesen egyedivé teszi az építészoktatást. Nem is beszélve arról, hogy kiemelkedően elismert tervezőkollégákkal oszthatjuk meg egymás gondolatait. Hogy miért éppen itt oktatok? Talán azért, mert vidéken születtem, és jobban érzem magam kis közösségben. Tisztetem és becsülöm a BME és a MOME képzéseit, az ott oktató kollégákat. Fontos egymás megbecsülése, szakmai szeretete. Azonos a célunk mindannyiunknak, oktatóknak.

Hogy látod a mostani fiatalok hozzáállását a szakmához?

A fiatalok mindig lelkesek és odaadók. Forradalmian új elképzeléseik vannak az életről. Komplex módon kritikusán tekintenek az építészet nagy kérdéseire. Gyors és szabad gondolkodásuknak köszönhetően új fogalmakat és összefüggéseket találnak. Megoldásaik bátrak és lendületesek. Pont olyanok, mint ahogy élük is az életüket. A szakmai elköteleződést viszont a fiatal önmagától nem tudja elsajátítani, tisztelet a kivételnek. Ebben van szerepünk,

hogy fogjuk őket, és stabilan a pályán tartva biztassuk őket.

A BME hallgatója voltál. Milyen készségeket kaptál ott, amit más oktatási helyen nem kaphattál volna meg?

Készségek helyett inkább a karakteres diáktársaimat és a tanári kart említeném. Szép és meghatározó évek voltak. Harmadéves voltam, amikor ösztöndíjjal az Egyesült Államokban tanulhattam, és ezt is az alma maternek köszönhetem. A Műegyetem épülete számomra több mint egy Hauszmann Alajos által tervezett épület. A terek önmaguk nevelték belénk az építészet ismeretlen magaslatához való vonzalmunkat. Ezt testesítették meg az oktató óriások is.

Ki volt az ottani tanárok közül nagy hatással rád?

A teljesség igénye nélkül említeném meg az egykori mestereket: Szamosvári József rajzmozdulatai, Balogh István ecsetvonásai, Szentkirályi Zoltán építészettörténeti elbeszélései, Guzik Tamás a középkor megtestesítőjének szigorja, Stocker György szakmai profizmusa és Lázár Antal, Török Ferenc, Kerényi József, Cságyoly Ferenc, Balázs Mihály egyetemese építészeti magatartása. Mindannyian eleven példák ma is előttem.

A nagy elődök közül ki az, akit megneveznél mint komoly mintaképet, és miben tekinted annak?

Az antikvitás mindig is vonzott. Ezért a hazai klasszicizmus áll hozzám a legközelebb, amely korszerű módon egyesíti a görög-római építészet fegyelmezett üzenetét, de közben ott a gótika és a későbbi reneszánsz titokzatos szabadsága. Pollack Mihály, Ybl Miklós, Schickedanz Albert, Feszli Frigyes, Hauszmann Alajos, Lechner Ödön mind azon munkálkodtak, hogy az országunk társadalmi létformáit meghatározó építészeti arculattal indítsák útnak. Az urbanizáció útján hazánkat méltó helyre pozicionálták, és örökre beírták nevüket az európai nemzetek által emelt kiemelkedő építészeti művek sorába. Kifejezésre kívánták juttatni a Kárpátok által övezett regionális egység és szellemi potenciál eszméjét. Az elődök az antikvitás megingathatatlan kulturális talapzatán építkeztek. A törekvés eklektika és historizmus helyett egyfajta sajátos építészeti hungarikum volt. A belső felismerésből fakadó sajátos klímájú építészet generációs tudásátadása tette például lehetővé Lechner Ödön számára – az antikvitás elemein kivirágzott gótikához hasonlítható módon megfogalmazott orientalizmusa által – a magyarság létének meghatározását vízióinak kiteljesedésében.

Az antikvitás századfordulós mesterei átolvadó, egymásba fonódó tudati lenyomatok töretlen példáit hozták létre a XVIII. és a XIX. században. Napjainkig hatással van ránk, hiszen itt élnek az épületeikbe öntött üzenetek

velünk ma is. A XX. században átvették a nagy elődök helyét a városiasodás és az individualizált új iparosított világ életfelfogásához közelítő modern építészeti megfogalmazások, törekvések. Látható, hogy az építészet fejlődéstörténete pontosan és hűen rögzíti az épületek formájában fennmaradt társadalmi törekvések mérföldköveit.

Egy mai beépített foghíjban egymás mellé kerülő klasszicista és modernista épület viszonya is a legszebb példa, kulturális diskurzus. Az élet folyamatos változásban tart bennünket. Az átalakulás törvényszerű. A korszaklenyomatok egymásmellettsége és annak értelmezése mindannyiunk feladata. A mögöttes korfilozófiai törekvés nyomán próbáljuk feltérképezni és megérteni jelentéshordozó tartalmukat. A kulturális diskurzusban kísérletképpen egészen más következtetésekre juthatunk a XX. század nagy mestereinek megítélésében is. Beláthatjuk, mennyire közel áll egymáshoz Frank Lloyd Wright és Mies van der Rohe gondolkodása, még ha a látható eredmény eltérő is. Lehetséges, hogy a műértő vitatja, de aki nap mint nap a szakmában tevékenykedik, és saját gondolatai mentén tapinthatja ki a kódolt üzeneteket, az egészen izgalmas összefüggésekre lel.

Kiknek az építészetére figyelsz Magyarországon, illetve a nagyvilágban?

Mindenkire figyelek, hiszen nem tudok nem figyelni. A bemutatott alkotások révén olvasom a kollégák gondolatait. Tisztelem és becsülöm a nagy teljesítményt nyújtó egyéniségeket, műhelyeket és nagy irodákat egyaránt. Nem emelek ki senkit, mert egyformán elfogadom minden pályatársamat. Eljutottam odáig, hogy ezt tiszta szívvel át tudom élni. A nemzetközi élet egy másik dimenzió. A „less is more” és a másik szélsőség, az „F1” világa ugyanúgy foglalkoztat. A dolgok mikéntjén, a megvalósult alkotások motivációin és üzenetein sokat töprengek. Az épületek formájában feltett kérdések és válaszok mentén megfogalmazott belső gondolati összefüggések fontosak, hiszen amikor papírra kell egy saját épület gondolatát vetnünk, ezekből a tanulságokból tanulva önmagunkból merített új és megismételhetetlen képek által fejlődünk.

A kézi rajz szerepe a mindennapi szakmagyakorlásban hogy alakul az esetedben? Tudsz még szabadon skiccelni tervezés közben vagy külföldi utaidon?

Mindennap rajzolok ma is. Kifejezési eszközüöm. Ha nincs lehetőség, akkor fejben rajzol képletesen az ember. Van, aki csak fejben rajzol, mert mondhatni, túl van a rajzoláshoz kapcsolt értelmezésen. Tartom magam a fizikai rajzoláshoz, mert hatalmas élmény papírra vetni a belső képeket. A fizikai rajzolás közben a gondolattartalom egy szűrőn keresztül lép be a valóság világába. A kéz hozzá tud tenni a gondolati képek által feltérképezhetetlen területekhez,

Ferencz Marcel
beszédet mond
az MCC
Scrutonban
2022 tavaszán
Fotó:
Máthé Zoltán
© MTI /
Máthé Zoltán

összefüggésekhez. A kéz munkája nemcsak belső képekből táplálkozik, hanem önálló entitás is. Sokszor bölcsőbb válaszokat ad az elme elképzeléseinél.

Ismert, hogy a modellezés is fontos szerepet tölt be az általad követett tervezési metódusban. Miért és miképpen használod?

Hasonlatosan a rajzolásához, a modellezés is egy nehezen kihagyható lépés. Nem a számítógéppel nyomtatott makettekre gondolok. A modellezés más, mint a makettezés. A makett a valóság kicsinyített mása, míg a modell a gondolat térbe írt első fizikai lenyomata. A modell absztrahál, kifejez, és lényegkiemelő szerepe van. A modellezés során tudatosan bennünk a koncepció alapvetése. A technikai kötöttség papírmockupok esetében szintén azt az utat szolgálja, hogy a létrejövő mű a valóság felé tegyen lépéseket. Úgy is mondhatnám, a rajz és a modell azonos módon a térbe írt gondolat megvalósulásának első fizikai lenyomata. A tervezési metódusban jelentős szerepet játszik. Végül a már megtervezett, minden részében kitalált és

megoldott épülettervről lehet készíteni a valóság kicsinyített példányaként makettet.

Mit jelent számodra az idén március 15-én átvett Kosuth-díj?

Nagy öröm. Nem vagyok álszerény, boldog vagyok. De azt is tudom, hogy mennyi mindent nem tudok. Sosem kérkedem, mert rengeteg feladatot oldanak meg nálam jobban fiatal és idősebb neves kollégáim. A szakmai alázat emberivé teszi a gondolatokat. Nem hagyja elszállni az embert. A díj kötelez. Kötelez arra, hogy a megszerzett tudást átadjam, és arra is kötelez, hogy a magamhoz mért legfeljebb jobb megoldást, választ adjam a hozzám fordulóknak építészeti vagy egyéb szakmát érintő kérdésben.

És az édesapád, Ferencz István tavalyi Kós Károly-díja?
Édesapám számomra a minta. Hálás vagyok, hogy felnevelt, és minden kérdésben türelemmel kitart mellettem. Mindent neki köszönhetek.